

Innst. 235 S

(2012–2013)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument 8:151 S (2011–2012)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen om å utrede republikk som styreform i Norge

Til Stortinget

Sammendrag

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at Norges styreform er arvelig monarkisk. Det innebærer at det formelle statsoverhodet innehas av en person som har arvet denne posisjonen, og ikke er gitt den av folket gjennom valg. Ifølge Grunnloven står Kongen, som statsoverhode, over det folkevalgte parlamentet.

Enhver stilling som hviler på nedarvede rettigheter, er en anakronisme i demokratiske samfunn. Monarkiet er ifølge forslagsstillerne en fortidslevning fra et autoritært styre, og egner seg derfor dårlig som demokratisk symbol. Sist, men ikke minst, en overgang til republikk vil være det naturlige sluttpunktet på den demokratiseringen som startet i 1814, og som var sluttført da Stortinget fratok Kongen, ved unionsoppløsningen, de siste restene av formell makt.

Forslagsstillerne viser til at republikk i dag er den mest vanlige styreformen i verden og ønsker å endre Grunnloven, slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt av folket, det vil si en president. Forslagsstillerne viser til at det vil bli fremmet et separat grunnlovsforslag om dette, som skal behandles i stortingsperioden 2013–2017. Innen den tid er det rime-

lig at det også foreligger alternativer og vurderinger av hva slags republikk som eventuelt bør innføres.

I representantforslaget fremmes det derfor forslag om at Stortinget ber regjeringen utrede ulike alternativer for republikk som styreform i Norge, og legge vurderinger og forslag om dette fram for Stortinget i god tid før Stortingets behandling i neste periode av grunnlovsforslaget om innføring av republikk. Dette må gjøres senest innen utgangen av 2014.

Forslagsstillerne viser til at hva slags makt en president skal ha, hvordan presidenten skal velges, og hvor lenge en presidentperiode varer, er blant de mest sentrale spørsmålene som bør utredes.

Et annet spørsmål som bør utredes er hvordan en president skal velges. Med tanke på legitimiteten blant folk er et presidentvalg hvor alle med stemmerett kan delta, nærmest naturlig å foretrekke. Samtidig vil nok spørsmålet om hvordan en president skal velges til en viss grad måtte henge sammen med hva slags funksjon og myndighet man ser for seg en president skal ha.

Forslagsstillerne viser til at i debatten om hvordan en president skal velges, bør det også inngå vurderinger av hvorvidt en president kan avsettes utenom valg. I så fall bør det vurderes hvem som skal kunne kaste en president, og under hvilke forutsetninger det skal kunne skje.

Når det gjelder lengden på en presidentperiode, vil et utgangspunkt være å se for seg at den sammenfaller med parlamentet, altså med en periode på fire år. Spesielt gjelder dette om Norge får en president som velges av Stortinget. Det vil da følge naturlig at starten på en presidentperiode også sammenfaller med starten på en ny stortingsperiode.

Det kan være tre tilfeller hvor dette ikke gjelder. Det ene er hvis perioden på et presidentskap avviker fra Stortingets fire år, for eksempel fem eller sju år.

Det andre er hvis det blir en president som utpekes av et utvalg av stortingsrepresentanter og fylkesordførere. Selv om det da vil være naturlig med fire-års presidentperioder, er det ikke opplagt at en presidentperiode starter og stopper med parlamentsvalgene, da fylkesordførere velges etter fylkesvalg, som er to år etter (før) stortingsvalg.

Det tredje tilfellet er om man, uavhengig av hvordan presidenten velges, bestemmer seg for at en president skal velges på et tidspunkt som bevisst ikke sammenfaller med stortingsvalget, for eksempel at det er presidentvalg samtidig med kommune- og fylkestingsvalg.

Forslagsstillerne viser til at et sentralt spørsmål som utredningen bør ta sikte på å besvare, er hvordan overgangen fra monarki til republikk i praksis bør gjennomføres.

Det bør også klargjøres hvilke formelle betingelser som skal gjelde for å stille som presidentkandidat (antall underskrifter, alder for valgbarhet, hvorvidt man må være tilknyttet et politisk parti eller ikke osv.).

Det må videre vurderes hvor mange ganger, og hvor mange ganger på rad, en president kan velges.

Andre forhold som det må ses nærmere på er spørsmålet om presidentbolig, omfang og størrelse på presidentens administrasjon og de økonomiske konsekvenser av dette, for eksempel sammenliknet med dagens kongehus eller andre land med republikansk styreform.

Følgende forslag fremmes i dokumentet:

«Stortinget ber regjeringen utrede ulike alternativer for innføring av republikk som styreform i Norge. Vurderinger av de ulike alternativene, og forslag om hovedpunktene i en republikansk styreform, legges fram for Stortinget i god tid før Stortingets behandling i neste valgperiode av grunnlovsforslag om innføring av republikk, senest innen utgangen av stortingsperioden 2014–2015.»

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, Martin Kolberg og Marit Nybakk, fra Framskrittspartiet, lederen Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen og Øyvind Vaksdal, fra Høyre, Per-Kristian Foss, fra Sosialistisk Venstreparti, Hallgeir H. Langeland, fra Senterpartiet, Per Olaf Lundteigen, fra Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekkevold, og fra Venstre, Trine Skei Grande, viser til Dokument 8:151 S (2011–2012) fra stortingsrepresentantene Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls

Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen om å utrede republikk som styreform i Norge.

Fleirtalet i komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Martin Kolberg og Marit Nybakk, og medlemmene fra Framstegspartiet, Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti, viser til at kongeriket Norge er eit fritt, sjølvstendig, udeleleg og uavhengelig rike. Regjeringsforma er avgrensa og arveleg monarkisk. Den utøvande makta ligg hjå kongen eller hjå dronninga. Når den utøvande makta er hjå dronninga, har ho alle rettar og plikter som kongen har etter denne grunnlova og lovene i landet.

Fleirtalet viser til at vårt konstitusjonelle monarki ikkje er til hinder for vårt konstitusjonelle demokrati der Stortinget, som det øvste folkevalde organ, representerer folkets makt.

Fleirtalet vil understreke at kongen vart fråteken politisk makt ved 7. juni-vedtaket i 1905. Gjennom folkerøystinga den 13. august 1905 røysta meir enn 380 000 menn for unionsoppløysinga, 184 menn røysta imot. Samstundes underskreiv om lag 250 000 kvinner eit opprop for unionsoppløysinga. Gjennom 7. juni-vedtaket og folkerøystinga blei det òg gjeve tilslutnad til at regjeringa tok på seg eit uavgrensa ansvar gjennom den såkalla kontrasignaturen av kongen sine avgjerder. Dette vart seinare stadfesta gjennom ei eiga grunnlovsendring (paragraf 31) den 15. august 1911. Medlemer av statsrådet hadde då reservasjonsrett, altså ikkje medansvar for regjeringa si avgjerd gjennom Grunnlova sin paragraf 30.

Fleirtalet vil understreke at vårt konstitusjonelle monarki har opptreidd i samsvar med dei konstitusjonelle reglar som har eksistert sidan 1905. Desse er i samsvar med stortingsfleirtalet sitt syn. Av denne grunn er det konstitusjonelle monarkiet ikkje blitt svekka.

Fleirtalet vil vidare understreke føresetnaden om at vårt konstitusjonelle demokrati må ha brei oppslutnad hjå folk. For at dette skal odlast framover må alle lag av folket kjenne seg representert av kongen og dronninga som utøvar av kongemakta og symbolsk overhovud.

Fleirtalet vil på denne bakgrunn rå til at representantframlegget ikkje vert vedteke.

Komiteens medlem fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen og medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti viser til at Norge i dag har en grunnlov som en rekke steder viser til en arvelig monark som Norges politiske overhode. Disse medlemmer mener at enhver autoritet som bygger på nedarvede rettigheter er en anakronisme i et demokratisk samfunn. Det grunnlovfestede monarkiet er en fortidslevning fra et auto-

ritært styre, og egner seg dårlig som demokratisk symbol.

Disse medlemmer mener at Norges demokrati gjennomgående skal være representativt. Verv og roller i et slikt system fordeles best gjennom måling av folkets tillit i valg, ikke arv. Disse medlemmer mener derfor forslaget til behandling vil være en formalisering av det reelle norske demokratiet.

Disse medlemmer mener at for å bedre kunne vurdere spørsmålet om å endre grunnloven med sikte på å innføre republikk, er det rimelig at det også foreligger alternativer og vurderinger av hva slags republikk som reelt og eventuelt bør innføres. Blant de mest konkrete spørsmålene som bør utredes, er hvilken makt en president skal ha, og hvordan presidenten skal velges.

Disse medlemmer støtter derfor forslaget om å utrede alternative modeller for republikk, før man tar stilling til selve grunnlovsforslag 12:10 (2011–2012) fra Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen om innføring av republikk som styreform i Norge.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede ulike alternativer for innføring av republikk som styreform i Norge. Vurderinger av de ulike alternativene, og forslag om hovedpunktene i en republikansk styreform, legges fram for Stortinget i god tid før Stortingets behandling i neste valgperiode av grunnlovsforslag om innføring av republikk, senest innen utgangen av 2014.»

Komiteens medlem fra Venstre deler forslagsstillernes syn om at enhver stilling som hviler på nedarvede rettigheter er en anakronisme i demokratiske samfunn. Dette medlem mener prinsipielt at ingen posisjoner bør gå i arv i en liberal stat. Dette medlem viser til at forslagsstillerne ber regjeringen utrede ulike alternativer for republikk. Dette medlem vil understreke at en utredning av alternativ styreform er av en slik prinsipiell karakter at den ikke hører inn under regjeringens ansvarsområde. Dette medlem mener slike utredninger av styresettet må skje gjennom en kommisjon nedsatt av

Stortinget. På denne bakgrunn vil dette medlem fremme følgende forslag:

«Dokument 8:151 S (2011–2012) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen om å utrede republikk som styreform i Norge – vedlegges protokollen.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra medlemmet Jette F. Christensen fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen utrede ulike alternativer for innføring av republikk som styreform i Norge. Vurderinger av de ulike alternativene, og forslag om hovedpunktene i en republikansk styreform, legges fram for Stortinget i god tid før Stortingets behandling i neste valgperiode av grunnlovsforslag om innføring av republikk, senest innen utgangen av 2014.

Forslag fra Venstre:

Forslag 2

Dokument 8:151 S (2011–2012) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen om å utrede republikk som styreform i Norge – vedlegges protokollen.

Komiteens tilråding

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til representantforslaget og råder Stortinget til å gjøre slikt

v e d t a k :

Dokument 8:151 S (2011–2012) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Hallgeir H. Langeland, Snorre Serigstad Valen, Eirin Sund, Truls Wickholm, Marianne Marthinsen og Jette F. Christensen om å utrede republikk som styreform i Norge – bifalles ikke.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 12. mars 2013

Anders Anundsen

leder

Per Olaf Lundteigen

ordfører

